

דברי תורה והסלידות

פרשת נח
ד' מרחשון
תשפ"ג

גליון שפ"ה
שנה ט'

י"ל ע"י מכון אהל אברהם

להוצאת ספרי מודינו הרב הגאון ר' אברהם בן ציון ביער שליט"א
רב דשכונת ריב"ל ב"ש

לע"נ הגה"צ מוהר"ר מאיר רפאל ב"ר ניסן זצ"ל

קול השיעורים
ממורינו הרב שליט"א
073-371-8218

עלינו לשבח

מי ימלל גבורות ה'

כל מלאכי מעלה משרפים ואופנים וחיות הקודש אראלים תרשישים אישים מלאכים, אינם יודעים ממהות רוב גדולתו וחקר תפארתו אף אפס קצהו, ושואלים זה לזה איה מקום כבודו להעריצו, וכל פעולותיו ועשיותיו, המה נפלאים ומכוסים שלא שלטה בהם עין כל בריה, נתיב לא ידעו עיט (איוב כ"ח, ז) נעלמה מעין כל חי, כלומר אף ממלאכי מעלה הנקראים חי שהם חיים וקיימים ואי אפשר להאריך בפרט זה כי אילו כל הימים היו וכו'.

ואמנם כשהקב"ה חפץ בעם מבורכיו להודיע לאשר לו קרובים, קצת מדרכי טובו וחסדיו או מרוב גבורותיו הנוראים והדר תפארתו, ושאר מדותיו יתברך ויתעלה, הנה להודיע הכל אי אפשר כאמור, ואין עולם כדאי לזה, ואולם אפס אפס קצהו מראה לצדיקיו אף בעולם הזה מצוף חמדת תענוגיו ותשוקת נור עטרת תפארתו, ואך אשרי הגבר שככה לו שהאיר לו הבורא ברוך הוא לראות להתבונן באפס קצהו מתפארת גדולתו ותשוקת אהבתו ואז מתבונן מזה בשבחי הקדוש ברוך הוא אשר אין שיעור וערך להם, והחכם עיניו בראשו ומוליך מחשבתו מִהַחֲלֵק המקצת דמקצת שראה, אל הכלל כולו, ויודע מיעוט ערכו והשגתו ונעשה ככלי מלא בושא וכלימה ריק וחסר, עומד בדעת קלה ומעוטה לפני תמים דעות יתברך שמו אשר אין קץ ותכלית לגדולתו ורוב טובו וחסדו ותפארתו.

רב טובך צפנת נגד בני אדם

ואכן האנשים אשר יראת ה' חופף עליהם ואינו שוכח תמיד אשר כל מה שיש לו בבית ובשדה בבנים ובני בניו בהונו ורכושו ובגדים וכלים וכל אשר לו הכל הוא מחסדי המקום עליו, ועל ידי זה הולך מדרגה אל דרגה לומר הרי החסדים האלו הם רחוקים מאוד מאור פניו וכמה לבושים נתלבשו ובכמה מיני גשמיות נתגשמו ואיך הם ערבים לחכי ומתוקים מדבש ונופת צופים לאשר אני צריך אליהם ביותר, מה יוכל להיות עוד החסד של אמת הטמון וגנון באוצר המלך מלכו של עולם בבחינת הפנימיות כשהוא בלא לבושים המגושמים אשר עין לא ראתה. וזה מאמר הכתוב (תהלים ל"א, כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחסים כך נגד בני אדם, כלומר אני רואה ממה שפעלת לחוסים כך נגד בני אדם שהכל רואין אותו לפי שנתלבש בכמה וכמה לבושים המגושמים אשר מה יוכל להיות עוד רב טובך אשר צפנת אשר הוא ודאי

באמת קשה עד למאוד איך מלאו ליבנו ליתן שבח והודאה להקב"ה על החסדים שעושה עמנו, הרי בוודאי החסדים והטובות מהקב"ה הם עד אין קץ, וכשאנחנו מודים לו על פרט או על פרטים אחדים, הרי מי ימלל כל תהלתו, וכמאמר חז"ל במסכת מגילה (דף יח ע"א) למי נאה למלל גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו, ובוודאי א"א להשמיע כל תהלתו.

ומצאנו בבאר מים חיים בפרשתנו, על הפסוק ויאמר ברוך ה' אלקי שם ויהי כנען עבד למו. מבאר בטוב טעם ונופת צופים, תירוץ על הקושיא הנ"ל בהקדמת משל נאה וז"ל:

אוצרות הגנוזים של המלך

משל למלך שיש לו חדר מיוחד מרומם ומנושא ושם טמון וגנון אוצרות וסגולת המלכים דברים חשובים נוראים יקרי הערך למאוד מה שגנו שם מימות עולם, ונמצאים שם אבנים טובות המלאים זיו ומפיקים נוגה ומבהיקין האורה ממש כחמה בתקופתה ושאר חידושים נפלאים טובים אשר בגנוי המלך באוצר הלו, ואך החדר הלזה הנה הוא סגור ומסוגר נעלמה מעין כל חי לא שזפתו עין רואה, לגודל חשיבותם ויקרתם אשר לאו כל אדם זוכה לראותו, ויהי היום פעם אחד בעת שמחת המלך וייטב לבו נתן עין טוב חסדו להראות למקורביו דבר אחד מגנוזיו אשר שם בכדי שידעו קצת דקצת מרוב גדולתו והדר יקר תפארתו ונטל אחד מהחפצים הגנוזים וטמונים שם, והראה אותו להקרובים אליו על רגע אחת וכולם נתבהלו ונתפחדו שראו דבר שלא ידעו וראו אותו מימיהם, ועל ידי זה נתחזקה האמונה בלבבם וידעו והאמינו אשר אין שיעור וערך לחפצים היקרים ואוצרות וסגולת מלכים הנמצא בחדר ההוא ועל ידי זה הנם משבחין ומפאריין למלכם אשר כל אלה לו ואומרים בשבחם אשר אנו משבחין למלך שאין אנו יודעים מרוב גדולת תפארתו, רק ממה שראינו אפס קצהו מאוצרותיו על רגע, ידענו אשר אין שיעור להדר יקר תפארת גדולתו.

אפס קצהו תראה

ובזה מבאר דכמו כן להבדיל וכו' עד אין שיעור, אלקינו יתברך שמו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, גנוי אוצרותיו וספור מדותיו וערך חסדיו וגבורותיו ודאי אשר אין שיעור ואין ערך ואין חקר ואין מספר להם, ואפילו

ומי שיש לו לב משכיל, מבין מזה נשמת הצדיק, לגדולת הבורא ונפלאותיו שככה לו בעולמו ונודע לו מזה כח גבורות הבורא ונפלאות הנסים שעושה תמיד ואיך שרצונו יתברך לקרב ולדבק כל בית ישראל אליו וכשרואה צדקת הצדיק, אינו משבח הצדיק הלזה, כי אם המחצב אשר נחצב ממנו כי יודע אשר זה נקודה קטנה אחת מני אלף וגו' מכללות הטוב אשר נמצא בשרשו, ולכן עיקר שבחו בפיחו, שורש הדבר אשר הצדיק נצמח משם. וכמו בטובה כאמור למעלה אינו משבח פרטי הטובה הלז כי אם משבח ואומר מה גדלה גדולת יוצר הכל אשר זה נקודה קטנה דקטנה מטובו וחסדו.

ברוך ה' אלוקי שם

ובזה מפרש הבאמ"ח את הפסוק דלזה כיוון נח הצדיק כשראה צדקת שם בנו, שעשה כל המבואר, בכוונת שמו יתברך ובכיבוד אב, הפך פניו אל שורש נשמתו ונתן כבוד לשמו, תהילה ליוצר בראשית שהוציא נשמת צדיק כזה מאוצרותיו כדי שיראו הבריות מהות הארה, וטוב צדקת הבורא יתברך מקור מחצב נשמת הצדיקים ופיו פתח בחכמה ואמר ברוך ה' אלקי שם יהי שמו מבורך מעולם ועד עולם, אם כזה בפרט קטן מה יהיה בכלל ומן הכלל יתברך הפרט שהוא נשמת שם בנו ועל כן ויהי כנען עבד למו.

יעזור הש"ת שנוכל תמיד להודות את הקב"ה על כל הטובות שגומל עמנו בכל רגע ורגע, ונשכיל להתבונן בחסדי ה' שהם עד אין שיעור, עד שנוכל לראות עין בעין את החסד הגדול, בשונו על נוהו בבנין בית המקדש וגאולת ישראל בב"א.

עד בלי שיעור, ועל ידי זה הנה מתעורר לבבו בקרבו לעבוד לאלקים אמת אולי יוכל להשיג שם איזה חסד ממלך עולם ברוך הוא ויזכה לראות פני השכינה אשר ודאי אין שיעור וקץ לתענוג הנפלא הלזה, ואם עובד יומם ולילה על פרנסת לחמו בעמל ויגיעה, ואיך לא יעבוד להיות לו גם שם איזה תענוג ונחת, ואיך מחויב למסור נפשו ורוחו ונשמתו לזכות ליהנות מזיו השכינה.

על הצדיקים

ועי' שם שמוסיף בדבריו הקדושים בלהבת אש, דאחד מהדברים שצריך ליתן שבח להקב"ה, שהקב"ה מוריד לנו נשמת הצדיקים ששולח לעולם הזה, כי המה גנוזים וטמונים תחת כסא כבודו יתברך, והקב"ה מראהו לפעמים לבני אדם להבין מזה גדולת הבורא ונפלאותיו וטובו, כי הן הצדיקים עושים נפלאות גדולות בעולם בכוחו של הקדוש ברוך הוא וכאומרם (בראשית רבה ע"ז, א) מה הקדוש ברוך הוא פוקד עקרות אף הצדיקים, הקדוש ברוך הוא מוריד גשמים אף הצדיקים הקדוש ברוך הוא מחיה מתים אף הצדיקים וכו'. ובלא זה, כשרואין מסירת נפשו לה' ועבודתו יומם ולילה וקדושתו ופרישתו מעולם הזה וטהרתו בכל עניני עולם הזה הכל בהשכל ובעת במתינות ביראת ה', באהבתו, ואוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ומדבר עמם בדברים הישרים ונכוחים, ותמיד מלמד זכות על ישראל לא כמו היושבי קרנות המחפשין תמיד בדופי בני אדם לספר תמיד בגנותו של זה וזה, אוי לנפשם כי גמלו להם רעה, ולא כן הצדיק מחפש תמיד זכות בית ישראל. והן במעשה הצדקה בגופו וממונו שעושה תמיד עם הבריות ומקרבן בפה רך באהבה וחיבה והכל לטוב בית ישראל להיות להם טוב בעולם הזה ועולם הבא.

פניו הפרשה

ה' לאברהם אבינו ע"ה, הגם כי לפניו היו יחידי סגולה ומי לנו גדול מחנוך דנתעלה להיות כמלאך אך לא מצד פחיתת נפשו של אברהם לא נתעלה כן, רק התבונן כי לא זה הדרך שישלים האדם רק את נפשו ואת אנשי הדור ישאיר אחריו תרבות אנשים חטאים כאשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול, הנסיון הזה לימד אותו כי טוב לאדם למעט בהשלמת נפשו למען לרבות כבוד ה' כי מה יתן ומה יוסיף אם יוסיף מלאך אחד על אלפי רבבות ונח ג"כ הלך בדרך חנוך שלא הסתכל על דורו רק על עצמו, וזה פירוש, אלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב, וזה הפירוש (נח ז א) כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה רק אותך לבדך [עיין בחתם סופר שו"ת יו"ד בפתוחי חותם].

פנינים יקרים (בפתיחה בשם החתם סופר)

נח איש צדיק תמים היה בדורותיו נח איש צדיק תמים היה בדורותיו. ויש לומר דהנה יש חרדים רק בינם לקונם ויש להיפך עושים צדקה וחסד ורק אינם מדקדקים בינם לקונם וזה אסור להיות רק יהודי צריך להיות שלם ולא חצי וזה פירוש (דברים

תמים בדורותיו קשה למה גבי נח כתוב בדורותיו ולא כתוב בדורו, שהקרא מתרץ שכתב "את נח" שאף מה שארז"ל על פסוק כי מי נח זאת לי שנקרא על שמו מפני שלא התפלל על בני דורו אבל לא כ"כ ה' אשמה בידו שבאמת עשה את שלו והתפלל על הדורות לרבות שהזכיר גם את הדורות שעתיד לצאת מהם לכן אמר הקדוש ברוך הוא "צדיק תמים ה' בדורותיו" שנח עשה מה שהוא יכול והתפלל עבור זה הדור שהיה בימיו בכח כל הדורות שהיו ראויים לצאת אולי ינצלו בזכותם ואך הקדוש ברוך הוא השיב לו "קץ כל בשר בא לפני" שכבר נסתכלתי בקץ כל בשר עד סוף כל הדורות שראוי לעמוד מדור הרע הזה ולא נעלם ממני וכל הארץ שכל ימי הארץ שמדורות האלו מלאו חמס מחמתן ואין טוב נמצא בהם: **סידורו של שבת** (חלק א שורש ד ענף ב עלה ה)

החילוק בין נח לאברהם אבינו, שבאברהם כתוב כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' (וירא י"ח י"ט) ופרש"י ידעתי לשון חיבה הורה בזה כי נפלאה אהבת

שהמה חצי אלקית, אבל אנן בדידן באמונה שלימה כי משה רבינו יליד אשה כמו שאר בני אדם, ולבוא למדרגתו היה מוכרח לעבוד בכל מאמצי כחו, וכתב הרמב"ם [פ"ב מתשובה ה"ב] כל אדם יוכל להיות כמשה רבינו, ואם כי אמרו חז"ל [ילקוט ברכה רמז תתקנ"א] על משה איש אלקים שהיה מחציו ולמעלה אלקים, וגם [וארא ז, א] ראה נתתיך אלקים לפרעה, אמת הדבר אבל לא מתולדתו רק מעבודתו:

וזה הפירוש [חולין קל"ט ע"ב] משה מן התורה מנין, שכל מדרגתו הגדולה היה רק על ידי התורה ולימודה, ולא שהיה חצי אלקית מתולדתו, וע"ז השיבו חז"ל ודרשו מהקרא לא ידון רוחי באדם, לא ידונו הבריות שע"י שרוחי באדם, רוח מיוחד רוח אלקית אשר משכתי עליו בפרטות, ע"ז נתעלה מה שלא אעשה כן באדם אחר, לא כן הוא, בשגם הוא בשר, שגם משה רבינו היה ג"כ רק בשר ודם, והיה ימיו מאה ועשרים שנה כי האריך ימים כמו שאר אנשים בדורו, ואלו היה חצי אלקית בריה למעלה מטבע אנושית, היה גם מאריך ימים יותר מדרך הטבע, ועל כרחק לא יהיו איש להעמידו למעלה מגדר אנושית מתולדה, עיין שם באריכות:

וכמו כן **בתפארת ישראל** [פ"ד מ"ד מקידושין אות ע"ז] על טוב שברופאים לגיהנם, דאין זה גנאי רק שבח הרופא המומחה, והוא עפ"י מה שמצאתי כתוב, דכשהוציא משה רבינו את ישראל ממצרים שמעו עמים ירגזון, ומלך אחד ערביי שלח צייר תמונת המנהיג הגדול הזה, ואח"כ אסף כל חכמי חרשים לשפוט על פי פרצוף פניו של משה, לדעת תכונת טבעו ובמה כחו גדול, והשיבו, אם נשפט על פי ציורו, נאמר כי הוא רע מעללים ובכל חסרונות שבעולם, ויקצוף המלך מאד, ויאמר הכי תתעללו בי, ויתנצלו את עצמם, הצייר אמר אני ציירתי כהוגן, והחכמים שגו בידיעתם, והחכמים גללו כל החסרון על הצייר, והמלך לרב השתוקקותו נסע בעצמו למשה רבינו ויקח הציור ויבט והנה כתמונתו וכצלמו קולע את השערה ולא יחטיא, וישאל למשה על זה, כי חכמים בגדו בו וחכמי אליל המה. ויען משה, הצייר והחכמים נפלאים בידיעתם, רק דע לא אבוש לאמר כי כל החסרונות אשר שפטו עלי חכמיך כולם לי בטבע, רק אני בכח אמיץ התחזקתי וכבשתי אותם, ובעבור זה נתכבדתי בשמים ממעל ובארץ מתחת. (לד) וזה פירוש מדלא קאמר כשר שברופאים, שמע מינה שטוב אין כוונתו כשר, רק מי שחושב עצמו שהוא המומחה והטוב הוא מעותד לגיהנם, דבגאותו סומך על ידיעתו ואינו מתיעץ עם חבריו, ובקולמוסו מונח חיים או מות, וראה שלא אמר התנא שהוא רשע או יבא לגיהנם רק אמר לגיהנם, רצה לומר יש לו הכנה לגיהנם, אבל כל עוד יותר שיהיה לו הכנות לגיהנם, כל עוד יגדל שכרו ושבחו כשיכבש הכנותיו, עכ"ל בקיצור.

י"ח יג) תמים תהיה עם ה' אלקיך, ודומה לכפרי שחתנו היה תלמיר חכם וקודם סוכות בקש חתנו ממנו כשיסע לעיר שילך להרב ויקנה עבורו אתרוג הדר וכן היה וכשנסע בחזרה לביתו פגע בכפרי אחר מכפר הסמוך לו וסיפר שהרב קנה עבור חתנו אתרוג הדר שאין דומה לו ואמר לו השני גם לי נצרך אתרוג עבור חתני אשר לא פחות הוא במעלות מחתנך ואמר לו כעת לא תשיג הדר כי האחרון אני קניתי בדמים מרובים אמר לו איעצך האתרוג נחלק לשנים ואקח אני החצי כי שמעתי שיכולין לברך בשותפות על אתרוג אחד העצה העמוקה נכנסת ללבו ועשה כן ולקח חצי המחיר אשר שילם בערו ונתן להכפרי השני החצי וכשבא לביתו והראה לחתנו חצי האתרוג מובן השחוק שהיה אז הכפרי לא הבין מהחסרון אשר עשה ורק חתנו נתן לו להבין כי יותר טוב אתרוג שלם אף כי אינו הדר כל כך מחצי הדר דפסול. כן אם אחד מקיים כל המצות הגם שאינו חסיד לפנים משורת הדין מכל מקום הוא תמים אלא שאינו מהודר אבל המקיים חציו הוא רק חצי יהודי ונקרא חסר וזהו שאמר נח איש צדיק תמים היה בדורותיו בין אנשי דורו אהוב בעיני הבריות יען שנהג אתם בתום ויושר וגם את האלקים התהלך נח קיים גם מצות שבינו למקום ולכן ונח מצא חן בעיני ה'.

והרב הקדוש ר' שלום **מבעלז** ז"ל אמר דבכל שלחן ערוך אורח חיים יורה דעה ואבן העזר לא נמצא שם בהלכה פשר ורק בשלחן ערוך חושן משפט נמצא פשר מוכח דרק בדיני ממונות יש פשר אבל בדיני אדם למקום לא שייך שום פשר רק או כולה לה' או לא.

בדורותיו. בא להשמיענו שנח מצדו לא היה ראוי להנצל אבל השי"ת ברחמיו ראה ליתן שם ושארית למין האנושי הוצרך להציל אותו כי לא היה בדורו צדיק ממנו ויהיה מזה טובה לגאולתינו העתידה אף אם לא נהיה ח"ו ראויים מצד זכותינו ובו' **דרשות מהר"י מינץ** (דרוש ד')

רש"י, יש מרבותינו דורשים לשבח וכו' (ו, ט). ידוע מספרים הקדושים דמי שנולד בטבעו להיות בו מדות טובות, קשה לו להפריד מזה, ולהיפך הנולד בטבעו רע קשה להפוך מזגו וטבעו, ובזה יש לפרש, דהדורשים לשבח היו אומרים דנח נולד ג"כ במזגו להיות רק רע, הוא הפך טבעו, והדורשים לגנאי היו אומרים דנולד טוב, ואין בו שום מעלה במה שהוא טוב.

ועיין בספר **חוט המשולש** (בהקדמה) שכתב, כמו שדורשים לשבח שאדם יכול להפוך את המידות שאמרו חז"ל [שמו"ר א, ח] אשה אחת ילדה ששים ריבוא בכרס אחד, הכוונה על משה ששקול נגד ס' ריבוא. והנה יש דעות שאמרו כי רק למשה רבינו ע"ה היה באפשרי לעלות למדרגה גדולה, כי היה בעצמותו למעלה מגדר אנושי, ואין ליחסו עם שאר ילידי אשה, ונמצא אמונה כוזבת הזו אצל אומות העולם שמאמינים שיש נבראים

שיעורי הלכה

בפרשתנו אמרה התורה והיה לך ולהם לאכלה (ו, כא)
ונביא כמה הלכות בחיוב להאכיל את הבהמה לפני האדם

א. אסור לטעום כלום¹ קודם שיתן לאכול לבהמה² שלו³, ועי' בהערה הטעמים בזה⁴, ויש מקילים שמותר טעימה שאינה כדי שביעה⁵.

¹ עי' בשו"ע סי' קס"ו, סעי' ו', והנה לשון הגמרא בברכות הוא אסור "לאכול" אבל במסכת גיטין (סב) הלשון הוא אסור "לטעום כלום". וכתב בברכי יוסף סק"ה שכך היא גירסת הר"ף (כח) והרא"ש (פ"ו סי' כב) גם במסכת ברכות, וכן פסק בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן ל"ב) דגם טעימה אסור.

² שנאמר (דברים יא, טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת:

³ עי' לקמן הלכה ג' לענין בהמת חבירו.

⁴ מצאנו בזה ב' טעמים.

א) באבודרהם (ה' ברכת הלחם) כתב שיש מפרשים שהטעם הוא, שכמו שהקב"ה מוזמן ומכין מוזן הבהמות תחילה, דהיינו שבתחילה גדל עשב ואח"כ גדל ונעשה חיטה לצורך האדם, כמו כן צריך כל אדם לעשות בביתו שיתן קודם לבהמתו.

ב) בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' יז) כתב שעיקר דין זה, הוא מפני צער בעלי חיים, שהרי בהמתו של אדם סמוכה עליו ואם לא יהיה לה עת קבוע לאכילה חוק ולא יעבור תמות ברעב, כי אין מי שיאכילה, וגם היא אינה מוצאת מאכלה מוזמן לפניה, לכן הטילה תורה חובה על האדם שהן שלו, לפרנסם קודם שיאכל הוא עצמו, לקנות

מדת רחמנות בנפשו.

¹ ט"ז (סק"ח) וא"ר סק"ח, ועי' לקמן בהערה 9 בסופו, טעם המחלוקת.

² עי' בהאור החיים דסובר דרק כשיש סכנה או צער האדם קודם, ובוה מבאר דלכך כששאל האיש הגמייאני מעט, הרגישה הצדקת כי צמא למים היה ומצטער היה, לזה אמרה לו שתה וכשנתנה לו שיעור ששיערה כי ודאי אין כאן חשש לצער הצמא, ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאב, כי בגדר זה שאינך מצטער, אותם צריך להקדים, ומוכח מהאור החיים הק' דלא כספר חסידים, שבשתייה האדם קודם, אלא דאף בשתי' הבהמה קודמת, ורק כשיש לאדם צער או סכנה הוא קודם. וכן נמ' סובר החתם סופר עי' לקמן הערה 10.

³ עי' לעיל הערה 6.

⁴ כ"כ המ"א (סקי"ח) בשם ס"ח, וכן פסק המ"ב דלשתות אדם קודם לבהמה, והביאו ראי' מהקרא דכתיב ברבקה שאמרה להעבד שתה וגם גמליך אשקה.

ועי' בספר חסידים דהביא ראייה לזה גם מהפסוק (במדבר כח) והשקית את העדה ואת בעירם, העדה תחילה ואח"כ בעירם, אבל באכילה כתיב ויתן תבן ומספוא לגמלים ואחר כך ויושם לפניו לאכול, וכן כתיב בבראשית (א, ל) לאדם ולכל חית הארץ כו' את כל ירק עשב לאכלה.

¹ מצאנו בזה ו' טעמים.

א) בשו"ת שבט סופר (סי' מ') דכתב שהטעם הוא עפ"י דברי האבודרהם שהובאו לעיל, שהטעם שצריך להקדים אכילת הבהמה הוא שכמו שהקב"ה מוזמן ומכין מוזן הבריות תחילה דהיינו שבתחילה גדל עשב ואח"כ גדל ונעשה חיטה לצורך האדם כמו כן צריך כל אדם לעשות בביתו שיתן קודם לבהמתו, וטעם זה שייך רק בדברים שטעונים תיקון, אבל מים שראויים תיכף לשתיה אין צריך להקדים הבהמה.

ב) בשו"ת בית דוד (סי' פ') כתב הטעם שבאכילה שדרך האדם להשתנות בה זמן מרובה עד שאוכל כדי שביעתו, וליתן לבהמה הוא זמן מועט שצריך רק להניח לפניה את האוכל, וכיון שאם יאכל הוא מקודם יהיה צער גדול לבהמה, לכן יש לו ליתן קודם לבהמה ולו אין צער בכך כיון שהוא זמן מועט, אבל בשתייה שזמן שתייתו וזמן נתינת המים לבהמה שוים, הוא קודם, שיש יותר לחשוש לצער עצמו מצער בהמתו, שהבהמה נבראה לצורך האדם.

ג) בספר מלא העומר (חיי שרה דף ל' ט"ב ד"ה ואמרה) כתב, לפי ששתיית אדם מעט, ולבהמה צריך שתייה רבה וצריך טירחא, אבל באכילה להיפך, שאכילת אדם צריכה הכנה רבה ולא לבהמה, ורבקה הבינה זאת בשכלה. (עיי' שם וברביד זוהב)

ד) בספר פנינים יקרים (חיי שרה יד ע"ב ד"ה וגם) כתב לפי מה שכתבו בנזר הקודש ובאמרי שפר (בראשית) דלכך הבהמה קודמת לאדם, דלפעמים אין האדם נתפרנס רק בזכות בהמתו, כדאיאת במדרש רבה (כ"ר ל"ג, א) אדם ובהמה תושיע ה' [תהילים ל"ו, ז] אדם בזכות בהמה. וכיון דהכל בזכותה על כן ראוי ליתן לה תחילה. ולפי"ז כאן ברבקה דפרש"י דהמים עלו לקראתה, על כרחך היו המים בזכותה, שפיר האדם קודם.

ג. אם נותן לאכול לחבירו ולבהמת חבירו, חבירו קודם¹⁰.

[ולפי"ז מותר דאתי שפיר בבראשית (א, כ"ט) לכם יהיה לאכלה, והדר כתיב ולכל חית הארץ, דאדם וחיה קודם החטא לא היו צריכים לזכות בהמות וא"כ הם קודמים, ובאמת בפרשת נח (ו, כ"א) והיה לך ולהם לאכלה, קשה גם כן, דמשמע דאכילתו קודם למאכל בהמות וחיות ועופות, וכן הקשה במלא העומר (בפרשת נח), ועי' בקרן לדוד דמתרץ שלפי הטעם שאדם יש לו לאכול בזכות הבהמה והנה זה לא יתכן רק באדם אבל לגבי הקב"ה אין שייך הטעם ומשום זה זכר האדם לפני הבהמה].

ה) בהגהות יד אפרים כתב ג"כ שהאכילה בזכות הבהמה, באופן אחר, ומבאר דכל הטעם שצריך להקדים את הבהמה משום שאמרו חז"ל דהאדם ניוון בזכות הבהמה וזה שייך דוקא באכילה שצריך למטר השמים שישקה את השדות ואמרו במדרש שאין המטר בא רק בזכות הבהמות אבל בשתייה דיש מים רבים על פני האדמה ולא בזכותם של הבהמות אי"צ להקדימם.

ו) בשו"ת הר צבי (ח"א סי' צ') כתב בטעם החילוק בין אכילה לשתיה שצער של צמא קשה יותר, ולכן בצמא אינו מחויב להקדים הבהמה.

ז) עי' שם בהר צבי שכתב שעוד י"ל משום שבאכילה תמשך סעודתו ויבוא לשכוח שבהמתו עדיין לא אכלה, וכמו שמצינו בענין איסור אכילה קודם התפילה שיש חילוק בין אכילה לשתיה שמוותר לשתות מים קודם התפילה, וה"ה בבהמה שדוקא באכילה מחויב להקדים שמה ישכח משא"כ בשתייה שאין טעם זה מותר לשתות קודם הבהמה, וכן כתב טעם זה בשו"ת חתן סופר (סי' לו).

וכתבו האחרונים דבוה תלוי המחלוקת הנ"ל (בהלכה א') האם מותר לטעום קודם שיתן לבהמתו לאכול, דהט"ז מתיר והמ"א אוסר, דאם הטעם שמה ישכח א"כ בטעימה אין החשש ומ"מ לשאר הטעמים עדיין האיסור בעינו עומדת.

¹ עי' בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן ל"ב) דכתב בשם אביו החתם סופר חילוק, דוקא אדם בשלו בהמתו קודם לאשר מוזנותיה עליו, אבל אחר הנותן לחבירו במתנה אין צריך לתת לבהמות חבירו קודם, והמקבל מותר לקבל ולאכול תחילה, כיון דתלה בהנותן ולא ברשות עצמו. ולפי"ז כתב דאין ראייה דבשתייה מותר להקדים, דברבקה היא השקתו לו והיה מותר לשתות קודם בהמתו.

סיפור

הייתי בזה הרגע עגלה, ונמלט לי מכאן, אפילו מבלי לקבל ברכת פרידה גם להלן, לא חדל האורח להשתומם ולהתפעל מעבודת-הקודש הנפלאה, אשר חזה במהלך השבת במחיצתם של הבעל-שם-טוב ותלמידיו. אולם, רושמה הקשה של התקרית, אשר לה היה עד בליל-שבת, העכירה את רוחו עד לאחת, ובעקשנות האופיינית לארץ מוצאן, לא שינה את דעתו ולא זו מהחלטתו, ומיד עם צאת השבת, ארז את חפציו ועזב את מו"ב' בחרי-אף, מבלי להיפרד מן הבעל-שם-טוב. אמנם, לא לפני שסח וגילה את כל לבו לפני מארחו, רבי יחיאל ממיקולייב, על הסיבה אשר הניעה אותו לעשות.

לרבי יחיאל חרה הדבר היטב. בהיותו בן-בית במעונו של הבעל-שם-טוב, מצא לו את ההזדמנות לספר את הדברים לפני הבעל-שם-טוב, עוד באותו ליל-מוצאי-שבת בעצמו, מתוך כוונה לנסות להציל מפיו הקדוש הסבר כלשהו למאורע. "מה להם לעקוב אחרי ולתהות על קנקני?! הגיב הבעל-שם-טוב במורת-רוח, למשמע הדברים "הלא יודע אתה, כי איני מתכוון מעולם למצוא חן בעיני אותם שוטרי-חרש הבאים לרגל אחרי!... אולם, לך" המשיך הבעל-שם-טוב ואמר "אגלה הפעם את האמת לאמיתה "בערב שבת, יצא יהודי כפרי אחד מביתו, ללכת אל עיר סמוכה, והיה בדעתו לשוב אל ביתו עוד לפני כניסת השבת. בגלל עכבות כלשהן, נתארכה לו הדרך חזור, ושקעה לו חמה על אם הדרך, בין שדות וערוות. חרף היותו איכר ממושם ועם-הארץ, לא עלתה על דעתו להמשיך את דרכו לאחור כניסת השבת, ותוך שהוא מקבל על עצמו מסירות נפש כפשוטה, נטה לו אל השדה אשר בצידו הדרך, במטרה לשבות שם עד צאת השבת. "לאחר רדת החשיכה, חלף במקום גולן נוכרי, וגילה להפתעתו את היהודי השובת בשדה תחת כיפת השמים. הוא עט עליו כחיה טורפת, ודרש ממנו למסור לו את כספו. בד-בבד, החל להכותו מכה רבה, במטרה לרוצחו נפש. "הדבר היה בשעת שובנו מתפילת-ליל-שבת הביתה. מיד לכשנגלה לי הדבר, נחלצתי חושים להציל את היהודי מידי מכה. ברם, מכיוון שמדובר, כאמור, בכפרי, גם ומגושם עד למאוד, לא יכולתי להתקשר עמו כדבעי ולהצילו ב'מחשבה' או ב'דיבור' בעלמא, ונאלץ הייתי להלביש את הצלתו ב'מעשה' של ממש ובדבר גשמי ובהמי דייקא. מצאתי לי, אפוא, עצה, לערב במעשה ההצלה, את הסוס שבאורווה עם המשרת הנוכרי, וכך עשיתי: בהפילי את פחדי על המשרת הנוכרי, באמצעות הרמת הקול והרמת היד, נפל פחד עצום על הגולן הנוכרי אשר עמד להכות את-היהודי ולרוצחו נפש. ככל שהרביתי לכעוס על המשרת ולאיים עליו, כך גבר הפחד על הגולן הנוכרי, עד אשר עזב את קרבנו לנפשו, ונמלט. "ותראה!" הבטיח הבעל-שם-טוב לרבי יחיאל "כי בתוך זמן לא-רב, יובא הכפרי הניצול העירה, ותשמע מפיו-בעצמו את הסיפור לאשורו!" ביום ראשון עם בוקר, הובא הכפרי העירה. מסתבר, כי אורחת נוסעים יהודיים חלפה במוצאי שבת על פני השדה, וגילתה אותו מונח שם פצוע וחבול. הם אספו אותו לעגלתם, והביאוהו מו"ב'זיה. מצבו של הכפרי היה כפי טוב, הוא התאושש עד מהרה, וסיפר את כל הקורות אותו ככל אשר סיפר הבעל-שם-טוב קודם לכן לרבי יחיאל.

באחת הערים במדינת ליטא, התקיימה קבוצה של יהודים בני עליה, תלמידי-חכמים, חסידים ואנשי-מעשה, אשר חברו להם יחדו במטרה, לעסוק בצוותא ביראת ה' ולעובדו שכס אחד. כאשר הגיע לאוזניהם שמעו של הבעל-שם-טוב הקדוש, שקלו להצטרף לחבורתו הקדושה ולהפך לתלמידיו. בטרם הוציאו את הדבר מן הכח אל הפועל, עמדו ושגרו את אחד מבחיריהם מו"ב'זיה, כדי לתהות מקרוב על קנקנה של החבורה הקדושה ודרכי עבודתה. במשך ימי שהותו במו"ב'זיה, מצא לו השליח אכסניה במעונו של אחד החסידים, רבי יחיאל ממיקולייב שמו, ואילו לסעוד, סעד על שולחנו של הבעל-שם-טוב בכבודו ובעצמו. תפילת ליל-השבת הראשון במו"ב'זיה, עברה על האורח בהתרוממות-רוח יוצאת מן הכלל. האורח, אשר אף הוא-עצמו יהודי של צורה היה, בעל-עבודה ובעל-השגה נעלה, יצא ממש מכליו למראה עבודת הקודש העילאית אשר ראו עיניו. כמו-כן, נגלו כאן לפניו דברים ומדריגות, אשר לא ראה מאז ימי חלדו, וכולו אחוז היה בחבלי התפעלות והתפעמונות עד להפליא. לאחר התפילה, נתלווה האורח אל הבעל-שם-טוב בדרכו אל ביתו, כדי לסעוד את סעודת השבת על שולחנו. בהגיע הבעל-שם-טוב אל ביתו נאווה קודש, מיד עם הכנסו אל חדרו, האפוף כולו בקדושת השבת, ציווה לקרוא לפניו בדחיפות את אלכסיי, משרתו ועגלונו הנוכרי, אשר על הסוסים. אמון על ה"למען ינוח עבדך", מורגל היה אלכסיי לבלות את יום השבת בשינה עמוקה, מבואו וער צאתו. גם עתה, הצליח אך בקושי, לנתק את קורי השינה מעל עיניו, כאשר הוזעק להופיע בדחיפות לפני הבעל-שם-טוב. "מדוע אינך משיג על הסוסים?" פתח הבעל-שם-טוב לקראתו בגערה רמה "שוקע אתה לך בשינה עמוקה, נטול כל אחריות ודאגה, ואילו באורווה, הסתבך זה-עתה צווארו של אחד הסוסים במושכות, והינו עלול להיחנק בכל רגע!" עוד מעט אלך, אדוני!" השיב המשרת המנומנם, בעודו נאבק נואשות עם קורי השינה שעל עיניו "רק אנוח עוד דקות אחדות בלבד, ומיד לאחור-מכן ארד אל האורווה, כדי לבדוק את שלום הסוסים!" "מה?! הרעים הבעל-שם-טוב בקולו "הסוס שלי נחנק, ואתה מבקש עוד להתנמנם?! וכי אתה תפצה אותי על אובדן הסוס היקר?!" תוך כדי דיבור, הניף הבעל-שם-טוב את ידו, כמתכוון לסטור לנוכרי על לחיו. הלה נרתע לאחוריו, ופנה מיד בריצה מהירה אל עבר האורווה. לא יצאה שעה ארוכה, עד ששב ובישר כי הצליח לשחרר את הסוס מן הרצועה, אשר נכרכה, אכן, על צווארו, ובכך הצילו מן החנק. הבעל-שם-טוב נח ממה שנראה היה כרוגזו, ועל פניו שבה לשכון השלווה. אולם, בעיניו של האורח הליטאי, אשר נכח בבית וצפה מן הצד בכל המתרחש, ירד ערכה של מו"ב'זיה פלאים: דאגות שכאלו, בעיצומו של ליל-שבת???" הירהר הלה בלבו בתדהמה 'המעבר החד', שמתפילת השבת המרוממת לעילא-ולעילא להתרגנות על המשרת הנוכרי בגין סוס הנחנק באורווה: עצם ההתרגנות בשבת; הרמת הקול: שלא לדבר כבר על הרמת היד כל אלו הותירו בפיו טעם תפל ומריר, אשר עוררו אותו לתהות ולהתחרט על כל רגע נוסף שנאלץ עוד לשהות במקום, מחמת קדושת השבת. גם העובדה, שהבעל-שם-טוב השתמש כרוח-הקודש, כדי להציל את סוסו אשר באורווה מחניקה, נראתה בעיניו כחזון תעתועים, אשר כל הסבר שבעולם לא יעלה לו ארוכה. 'אלמלא שבת היום' חשב לעצמו 'שוכר

המעוניין לקבל הגליון, או ליטול חלק בחוצאות הגליון, ולכל הערה והארה, יפנה למייל המכון

mechonohelavrohom@gmail.com

במכת התורה / אבן אלה אברהם